

PRAWO AUTORSKIE W MUZEUM

Przewodnik ze wzorami umów

Piotr Łada

PRAWO W PRAKTYCE

PRAWO AUTORSKIE W MUZEUM

Przewodnik ze wzorami umów

Piotr Łada

PRAWO W PRAKTYCE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 15 listopada 2018 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Małgorzata Jarecka

Opracowanie redakcyjne i łamanie
Violet Design

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawoLubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN: 978-83-8160-206-8

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie	11

Rozdział 1

Prawo autorskie – działalność muzeów	15
1. Prawo autorskie – wprowadzenie	15
2. Pojęcie utworu w prawie autorskim	17
3. Utwór a muzealia	20
4. Działalność twórcza w muzeum	24
5. Brak formalizmu dla ochrony prawnoautorskiej	26
6. Twórca w prawie autorskim	27
7. Autorskie prawa majątkowe	31
8. Autorskie prawa osobiste	33
9. Utwór a egzemplarz (prawo autorskie a prawo własności)	38

Rozdział 2

Podstawy prawne eksploatacji utworów	43
1. Wprowadzenie	43
2. Brak statusu utworu (ochrony prawnoautorskiej)	45
3. Wyłączenie spod ochrony prawnoautorskiej	45
4. Utwory pracownicze	47
5. Wygaśnięcie autorskich praw majątkowych – wprowadzenie	51
6. Terminy wygaśnięcia – rodzaje utworów	53
7. Wygaśnięcie autorskich praw majątkowych a zagadnienia intertemporalne	54

Rozdział 3

Dozwolony użytek utworów chronionych	57
1. Wprowadzenie	57
2. Oznaczanie autorstwa	58
3. Oznaczanie źródła	61
4. Granice dozwolonego użytku	64
5. Podstawowe zasady	65
6. Dozwolony użytek prywatny	69
7. Sprawozdania o aktualnych wydarzeniach	71
8. Prawo cytatu	76
9. Wystawienie egzemplarza utworu plastycznego przez właściciela	81
10. Utwory wystawione na stałe w ogólnodostępnych miejscach	85
11. Reklama i promocja wystaw	89

Rozdział 4

Umowy prawnoautorskie	93
1. Wprowadzenie	93
2. Rodzaj umowy	94
3. Forma umowy	95
4. Oznaczenie stron w umowie	96
5. Oznaczenie utworu	97
6. Pola eksploatacji	98
7. Wynagrodzenie	100
8. Czas trwania oraz terytorium	101
9. Sublicencje	102
10. Autorskie prawa osobiste w umowie	103
11. Własność egzemplarza	104
12. Zamówienie, dostarczenie i odbiór utworu	105

Rozdział 5

Digitalizacja a prawo autorskie	107
1. Pojęcie digitalizacji	107
2. Status prawnoautorski muzealiów	108
3. Pola eksploatacji – digitalizacja	112
4. Digitalizacja a ustawa o muzeach	114

- 5. Autorskie prawa osobiste a digitalizacja 116
- 6. Prawo autorskie do cyfrowego odwzorowania 120

Rozdział 6

- Organizacja wystaw muzealnych** 123
 - 1. Status prawnoautorski wystawy 123
 - 2. Obiekty prezentowane na wystawie 126
 - 3. Utwory towarzyszące wystawie 127
 - 4. Autorskie prawa osobiste a działalność wystawiennicza 128
 - 5. Odtworzenia obiektów na potrzeby wystawy 131

Rozdział 7

- Utwory fotograficzne** 135
 - 1. Wprowadzenie 135
 - 2. Pojęcie utworu fotograficznego 136
 - 3. Twórca, przedmiot fotografii oraz wizerunek 138
 - 4. Fotografia historyczna 141
 - 5. Zagadnienia intertemporalne 146
 - 6. Fotograficzne reprodukcje muzealiów 151

Rozdział 8

- Prawo do wizerunku** 157
 - 1. Wprowadzenie 157
 - 2. Pojęcie wizerunku i jego rozpowszechnienia 158
 - 3. Wizerunek osób zmarłych 164
 - 4. Pozowanie a prawo do wizerunku 164
 - 5. Wizerunek osoby powszechnie znanej 165
 - 6. Wizerunek jako element większej całości 167
 - 7. Prawo autorskie a wizerunek 169
 - 8. Tajemnica korespondencji 171

- Wzory z omówieniami** 173

- Wzór 1. Umowa licencyjna w zakresie digitalizacji (obiekt zewnętrzny) 173
- Wzór 2. Umowa licencyjna w zakresie digitalizacji (obiekt własny) 177

Wzór 3. Umowa darowizny (Dzieło oraz autorskie prawo majątkowe)	181
Wzór 4. Umowa darowizny (autorskie prawa majątkowe)	184
Wzór 5. Umowa użyczenia (obiektu na wystawę)	187
Wzór 6. Umowa o dzieło wraz z przeniesieniem autorskich praw majątkowych	191
Wykaz literatury	201

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c.** – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
- pr. aut.** – ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 1191 ze zm.).
- ustawa z 1926 r.** – ustawa z 29.03.1926 r. o prawie autorskim (Dz.U. z 1935 r. poz. 260 ze zm.)
- ustawa z 1952 r.** – ustawa z 10.07.1952 r. o prawie autorskim (Dz.U. poz. 234 ze zm.)
- ustawa o muzeach** – ustawa z 21.11.1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2018 r. poz. 720 ze zm.)

Inne

- OSNC** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (od 1995 r.)
- OSNCP** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Pracy (od 1963 r. do 1994 r.)
- OSP** – Orzecznictwo Sądów Polskich
- SO** – sąd okręgowy
- SA** – sąd apelacyjny
- SN** – Sąd Najwyższy
- ZNUJ** – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

WPROWADZENIE

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie w ujęciu praktycznym oraz kompleksowym najistotniejszych zagadnień dotyczących prawa autorskiego w działalności muzeów. Opracowanie przeznaczone jest dla osób związanych z muzeami, w szczególności muzealników zajmujących się gromadzeniem lub naukowym opracowaniem zbiorów, organizacją wystaw oraz prowadzeniem działalności edukacyjnej, artystycznej lub wydawniczej. Adresatami pozostają tym samym wszystkie osoby zatrudnione lub współpracujące z muzeami, przy których działalności pojawiają się praktyczne zagadnienia z zakresu prawa autorskiego, w szczególności z działów administracyjnych, prawnych, dokumentacyjnych, digitalizacyjnych, ekspozycyjnych, edukacyjnych, wydawniczych, a także marketingowych oraz promocyjnych.

Prawo autorskie w działalności muzeów dotyczy nie tylko samych zbiorów, muzealiów lub szerzej obiektów, ale w zasadzie każdej sfery codziennej działalności muzealnej, przy której dochodzi do stworzenia lub eksploatacji utworów podlegających ochronie prawa autorskiego, w tym na podstawie umów o pracę lub umów cywilnoprawnych. Istotne korzyści publikacja przyniesie także osobom szeroko związanym z działalnością wystawienniczą oraz kulturalną, gdyż oprócz szczegółowych regulacji dotyczących muzeów określone działania, jak choćby zawieranie umów, proces digitalizacji czy wykorzystanie wizerunku, podlegają zasadom ogólnym prawa autorskiego, przy których status instytucji lub osoby może posiadać mniejsze znaczenie, zaś na pierwszy plan wysuwa się rodzaj podejmowanych czynności.

Problematyka prawa autorskiego w muzeum jak dotąd nie doczekała się opracowania typu monograficznego, a nawet publikacji podsumowującej najważniejsze zagadnienia z punktu widzenia prawa autorskiego. W dostępnym obiegu, zwłaszcza w formie elektronicznej, zaś w mniejszym stopniu w formie tradycyjnych wydań papierowych, pojawiały się prace, których celem było przybliżenie wybranych aspektów prawa autorskiego w muzeach, jednak próba kompleksowego przedstawienia tych zagadnień nie została wcześniej podjęta. Przy opracowaniu niniejszej książki główny nacisk został położony na zagadnienia, które pojawiają się w praktycznej działalności muzealnej, stanowiąc niejako efekt podsumowania dotychczasowych doświadczeń autora w bieżącej obsłudze prawnej oraz współpracy z jednostkami muzealnymi zdobytych podczas zarówno prowadzenia szkoleń, warsztatów i wykładów dla tych jednostek, jak i bardziej lub mniej formalnych spotkań z osobami z obszaru szeroko pojętej działalności kulturalnej w czasie targów, spotkań lub konferencji. Wspomniane doświadczenia przełożyły się na samą strukturę publikacji, która odchodzi od klasycznej systematyki prawa autorskiego, koncentrując się na aspektach praktycznych, a zagadnienia typowo teoretyczne przybliża w zakresie uzasadnionym dla zrozumienia lub przejrzystości wyводу jako całości.

Powyższe stało się też przyczyną, dla której obok rozdziałów poświęconych umowom z zakresu prawa autorskiego czy dozwolonemu użytkowi utworów chronionych większa część pracy została poświęcona już wyodrębnionym zagadnieniom, takim jak digitalizacja, organizacja wystaw, utwory fotograficzne czy prawo do wizerunku. Przyjęta systematyka pozwala traktować poszczególne rozdziały jako zamkniętą całość, a odesłanie do innych fragmentów publikacji następowało wyłącznie wówczas, gdy jego brak skutkowałby koniecznością powtórzenia tych treści, które zostały omówione w innym miejscu opracowania. Całość wyводу uzupełniona jest przykładami nie tylko z doświadczeń autora zdobytych podczas współpracy z muzeami, lecz także z orzecznictwa, choć należy przyznać, że w wielu przypadkach brak wyroków sądowych odnoszących się wprost do analizowanej problematyki (np. liczba orzeczeń odnoszących się do statusu prawnoautorskiego wystawy jest nieznaczną).

Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest to, że tylko w nielicznych przypadkach spory pojawiają się na wokandzie sądowej, co wynika zarówno z ograniczeń organizacyjnych lub finansowych stron sporu, jak i ze wzrostu świadomości prawnej osób związanych z muzealnictwem. Taka profesjonalizacja stanowi po części wynik również zmiany podejścia do muzeów, które oprócz zadań typowych, jak ochrona, udostępnianie zbiorów czy edukacja, coraz częściej stanowią kompleksowe jednostki, prowadzące dodatkowo działalność wydawniczą lub usługową (np. księgarnie, kawiarnie), wspartą narzędziami promocyjnymi, w tym przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej. Co więcej, nawet standardowe obszary działalności muzealnej podlegają ewolucji, czego dobitnym przykładem jest aktywna działalność na polu digitalizacji, a następnie udostępniania cyfrowych odwzorowań, np. za pośrednictwem internetu.

Proces profesjonalizacji oraz swoistej cyfryzacji napotyka często ograniczenia wynikające z przeszłości, jak choćby problem dysponowania obiektami, których status prawnoautorski nie jest znany (np. darowizny), a po części związany jest z samą ewolucją prawa autorskiego. Dla przykładu niezwykle skomplikowana prawnie pozostaje problematyka fotografii powstałych przed 1994 r., która w pewnym zakresie, choć mniejszym, dotyczy również innych kategorii utworów. Dla prawa autorskiego znaczenie ma czas powstania utworu, jego rodzaj lub działania podejmowane przez dysponentów praw autorskich lub muzea w okresie przed wejściem w życie obecnie obowiązujących przepisów (tzw. zagadnienia intertemporalne). Istotne znaczenie posiada również zróżnicowanie w zakresie zbiorów, którymi dysponują muzea, począwszy od obiektów, które stanowią tzw. naturalia, poprzez klasyczne sztuki plastyczne (np. grafika, malarstwo, rzeźba), aż po sztukę współczesną lub nowoczesną (np. video-art).

Swoiste zwieńczenie publikacji stanowią wzory, którymi mogą posłużyć się muzea w ich bieżącej działalności. Niewątpliwie optymalne byłoby dysponowanie przez każde muzeum działem prawnym lub szansą bieżącej konsultacji z prawnikiem, jednak takie możliwości ze względów praktycznych (m.in. organizacyjnych, finansowych) pozostają więcej niż ograniczone. Tym bardziej z wielkim uznaniem

należy ocenić działania sporej części muzealników prowadzących bieżącą działalność zawodową, a jednocześnie samodzielnie zmagających się w tych działaniach z problematyką prawnautorską, wykazujących się przy tym dużą znajomością tych zagadnień, ale również otwartych na to, aby taką wiedzę poszerzać. Z pełną świadomością problemów i wyzwań, do których odniosłem się we wstępie, mogę wyrazić jedynie nadzieję, że Czytelnicy ocenią moją publikację jako przydatną, zwłaszcza od strony praktycznej, przy poruszaniu się w niezwykle skomplikowanej problematyce prawa autorskiego w działalności muzealnej.

Rozdział 1

PRAWO AUTORSKIE – DZIAŁALNOŚĆ MUZEÓW

1. Prawo autorskie – wprowadzenie

Zadaniem prawa autorskiego jest ochrona rezultatów działalności twórczej w postaci utworu (przedmiot prawa autorskiego). Ochrona obejmuje zarówno sferę ekonomiczną (autorskie prawa majątkowe), jak i ze swej istoty niematerialną więź łączącą twórcę z dziełem (autorskie prawa osobiste). Przepisy z zakresu prawa autorskiego definiują podstawowe pojęcia (np. utwór, twórca) czy pola eksploatacji (inaczej sposoby korzystania z chronionych utworów). Celem istniejących regulacji jest ponadto określenie zasad, na których podmioty trzecie (np. muzea) mogą korzystać z dorobku twórczego innych osób na podstawie umów (np. licencji) czy też dozwolonych użytków utworów chronionych (np. prawo cytatu). Ich zakres obejmuje również wiele innych istotnych aspektów związanych z ochroną lub wykorzystaniem utworu, np. utwory pracownicze, wygaśnięcie autorskich praw majątkowych, roszczenia z tytułu naruszenia, ochrona wizerunku.

W założeniu ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych kompleksowo reguluje całość zagadnień związanych z utworami oraz ich poszczególnymi kategoriami (np. utwory plastyczne, fotograficzne, słowne). W zakresie nieuregulowanym w tej ustawie zastosowanie mogą znaleźć uzupełniająco inne przepisy (np. Kodeksu cywilnego, ustawy o muzeach), jednak w przeważającej części przypadków dla

oceny określonego stanu faktycznego (np. wygaśnięcie autorskich praw majątkowych) lub zgodności z prawem danego działania (np. posłużenie się prawem cytatu w ramach dozwolonego użytku utworów chronionych) wystarczająca będzie analiza uregulowań ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Relatywnie rzadko powstanie konieczność analizy historycznych uregulowań z zakresu prawa autorskiego (np. ustaw z 1926 r. i z 1952 r.), co będzie dotyczyć głównie wykorzystania utworów fotograficznych powstałych przed wejściem w życie ustawy z 1994 r.

Centralnym pojęciem prawa autorskiego pozostaje niezmiennie utwór, inaczej określany jako przedmiot prawa autorskiego. W sytuacji bowiem, gdy rezultatem danej działalności pozostaje taki utwór, przepisy prawa autorskiego znajdą pełne zastosowanie. Z kolei gdy dany rezultat nie spełnia kryteriów uznania za utwór, wspomniane regulacje z zakresu prawa autorskiego nie znajdą zastosowania. Powstanie utworu wymaga łącznego spełnienia trzech przesłanek, tj. powstania na skutek działania człowieka, ustalenia (przybrania postaci możliwej do percepcji przez osoby trzecie), a także bycia przejawem działalności twórczej o indywidualnym charakterze. W praktyce największa trudność powstaje przy ocenie ostatniej z przesłanek, tj. twórczego charakteru, wyrażającego się w oryginalności lub indywidualności. Istnieją przypadki, gdy takie istnienie utworu jest w zasadzie oczywiste (np. sztuki plastyczne), lub odwrotnie – brak podstaw do stwierdzenia istnienia wkładu twórczego (np. dokumentacyjne fotoreprodukcyjne płaskich dzieł sztuki). W wielu jednak przypadkach może pojawić się istotna wątpliwość, czy dany rezultat działalności posiada twórczy charakter, a tym samym powstaną wątpliwości co do istnienia ochrony prawnoprawnej (np. niektóre czynności konserwatorskie, odtworzenia obiektów na potrzeby wystawy). Przed przejściem do bardziej szczegółowych zagadnień konieczne jest dokonanie analizy przesłanek powstania utworu chronionego prawem autorskim.

2. Pojęcie utworu w prawie autorskim

Jeśli można byłoby się pokusić o syntetyczne wskazanie kryteriów przesądzających o tym, że powstał utwór, który tym samym podlega ochronie prawnoautorskiej, należałoby wskazać, że przedmiotem prawa autorskiego (utworem) jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (art. 1 ust. 1 pr. aut.). W konsekwencji można stwierdzić, że utwór powinien łącznie spełniać następujące kryteria: **(1)** stanowić rezultat pracy człowieka, **(2)** posiadać charakter twórczy (indywidualny) oraz **(3)** zostać ustalony. Pierwsze z kryteriów – rezultat pracy człowieka – wydaje się dość oczywiste; jest również przyczyną, dla której ochronie prawa autorskiego nie podlegają tzw. naturalia (szeroko rozumiane wytwory natury). Ochronie z tych samych względów nie podlegają obiekty wytworzone przez zwierzęta, notabene znajdujące się nierzadko w zbiorach muzealnych lub sprzedawane na aukcjach dzieł sztuki.

W przypadku sztuki lub innych obiektów tworzonych przez zwierzęta (np. nurt *animal art*) nie dojdzie do powstania utworu, albowiem twórcą może być zgodnie z obowiązującymi regulacjami wyłącznie człowiek (osoba fizyczna). Nie można zgodzić się ze stanowiskiem części doktryny, że za autora powstałego utworu w przypadku sztuki tworzonej przez zwierzęta należałoby uznać osobę, która zorganizowała tego typu przedsięwzięcie z udziałem zwierzęcia, będącego swoistym narzędziem, nawet uzupełnionym stwierdzeniem, że niekoniecznie będącą jego właścicielem¹. Wkład takiej osoby posiadałby zdecydowanie techniczny charakter (np. dostarczenie narzędzi, motywacja), który dla prawa autorskiego w zasadzie pozostaje irrelevantny, przy czym niewątpliwie za właściciela obiektu należałoby uznać osobę lub podmiot dostarczający narzędzia oraz materiały. Korzystanie z tego typu sztuki (np. reprodukcje, wystawianie) mogłoby stwarzać pewne problemy natury praktycznej, jakkolwiek takie trudności nie mogą stanowić argumentu za przyznaniem ochrony prawnoautorskiej.

¹ E. Ferenc-Szydełko [w:] *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, red. E. Ferenc-Szydełko, Warszawa 2011, s. 96.

Piotr Łada – adwokat specjalizujący się w prawie autorskim, gospodarczym, prawie nowych technologii, projektach inwestycyjnych; absolwent kulturoznawstwa na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim; wykładowca na studiach podyplomowych, kierownik Biura Prawa Autorskiego Związku Polskich Artystów Fotografików (ZPAF), autor wielu publikacji, w tym monografii *Sztuka a prawo autorskie. Wybrane zagadnienia* (Warszawa 2014).

Książka w sposób przystępny i kompleksowy prezentuje zagadnienia z zakresu prawa autorskiego w działalności muzealnej oraz wystawienniczej. Publikacja stanowi praktyczne narzędzie, na podstawie którego możliwe będzie ustalenie statusu prawnoautorskiego danego obiektu muzealnego, a także podjęcie decyzji co do możliwości jego eksploatacji (np. digitalizacji, udostępnienia on-line, wykorzystania na wystawie).

Dla lepszego zrozumienia omawianej tematyki opracowanie zostało wzbogacone przykładami pochodzącymi zarówno z doświadczeń autora we współpracy z muzeami, jak również z orzecznictwa. Pomocne będą również wzory, którymi mogą posłużyć się muzea w ich bieżącej działalności.

W publikacji omówiono m.in. takie zagadnienia jak:

- umowy z zakresu prawa autorskiego w działalności muzealnej,
- dozwolony użytek utworów chronionych,
- digitalizacja i udostępnianie cyfrowych odwzorowań,
- prawo do wizerunku.

„Prawo autorskie w działalności muzeów dotyczy nie tylko samych zbiorów, muzealiów lub szerzej obiektów, ale w zasadzie każdej sfery codziennej działalności muzealnej, przy której dochodzi do stworzenia lub eksploatacji utworów podlegających ochronie prawa autorskiego, w tym na podstawie umów o pracę lub umów cywilnoprawnych. Istotne korzyści publikacja przyniesie także dla osób szeroko związanych z działalnością wystawienniczą oraz kulturalną, gdyż oprócz szczegółowych regulacji dotyczących muzeów, określone działania, jak choćby zawieranie umów, proces digitalizacji czy wykorzystanie wizerunku, podlegają zasadom ogólnym prawa autorskiego, przy których status instytucji lub osoby może posiadać mniejsze znaczenie, zaś na pierwszy plan wysuwa się rodzaj dokonywanych działań”.

Ze wstępu

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8160-206-8

CENA 99 Zł (W TYM 5% VAT)